

ב. טעמים למה אין נוהג בימינו הרחקת מצורע והלכותיו.

בפסוק (ויקרא יג,ב) אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת וגו' לנגע צרעת והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים. בספר החינוך (מצוה קס"ט) כתב דנוהגין דיני צרעת בכל זמן שיהיו לנו כהנים בקיאים רואין אותם, כן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל. ואף על פי שאי אפשר להביא קרבן עכשיו, לכשיבנה בית המקדש ¹²³⁴⁵⁶⁷ויהיה אפשר להביא קרבן בטהרתו מצרעתו, יביא קרבן עכ"ל ס' החינוך.

ובס' מנחת חינוך (אות ט"ו) כתב וז"ל, ודע שצריך להיות כהן מיוחס, אבל אם הוא חלל פסול, ואף אם עבר וראה אינו כלום, וכו'. וכן הוא בלשון הרמב"ם (בהל' תרומות פ"ז ה"ט), שכתב והוא שיטמא אותו כהן מיוחס. ועל כן בזמנינו שאין לנו כהנים מיוחסים, אין רואים את הנגעים, וראיתי זה בס' תולדות אדם על הגאון מהר"ז מווילנא [ח"א פרק ו' דף כ"ג] עכ"ל המנחת חינוך.

ואביא בזה דברי רבותינו הראשונים ואחרונים ז"ל בביאור ענין זה, ועיקרם הביא כבר מה"ר זאב וואלף לייטער ז"ל בהגהותיו על ס' מנחת חינוך, ובתשובתו שבשו"ת בית דוד סי' ס"ד, ושבשו"ת של אביו 'מאורות נתן' סי' קט"ו, וציין לספרו 'מתורתן של ראשונים' למס' גיטין דף נ"ז, ועיין שם עוד. ועיין עוד בתורה שלמה פר' שמות במילואים סי' י"ח.

במדרש לקח טוב (כאן) מביא מאמר חז"ל, והיינו דאמר רבי יוחנן, מיום שחרב בית המקדש אין טהרה ממת ואין טומאה ממצורע. פירוש אין טהרה ממת אבל טומאה איכא לפי שאין לנו אפר הפרה להזות, אבל טומאה ממצורע ליכא כלל. שאין בהם מורה עכ"ל.

ובשאלות דרב אחאי גאון ז"ל (פר' מצורע סי' פ"ח) איתא, מאן דמתיילד ביה נגעא צריך להראותו לכהן. וכתב הנצי"ב ז"ל בפ' העמק שאלה, דידוע דדרכו של השאלות לכתוב רק בדינים הנוהגים בזמן הזה, ואם כן מובן דסובר השאלות שרואים נגעים בזמן הזה, וכמו שכתב הרמב"ם (בהל' טומאת צרעת פי"א ה"ו) דרואים נגעים בזמן הזה עיי"ש.

ובתשובות הגאונים 'שערי תשובה' סי' קע"ו, כתוב דמשחרב בית המקדש אין המנוגעים מטמאין, ובזמן הזה אם ח"ו יהא תלמיד או חכם מצורע, אין דוחים אותו לא מבית הכנסת ולא מבית המדרש, דליכא השתא 'והיה מחניך קדוש' עכ"ל תשובת הגאונים. וראה בהמצויין שם בהערות מהרז"ו לייטער ז"ל.

ובפירוש הראב"ד ז"ל לתורת כהנים בפר' מצורע (פ"ח), הביא מירושלמי (מס' חגיגה פרק אין דורשין) דאין אדם רשאי לומר דבר בנגע צרעת אלא אם כן ראה או שימש עכ"ל. וביאר מהרז"ו לייטער בבית דוד דבירושלמי שלפנינו זה לא נמצא, אך מזה אנו רואים דמהאי טעמא אין נוהגים דיני צרעת בזמן הזה, מפני שאין לנו כהן בקי בדיני ומראות מצורע, מפני שהוא לא ראה ולא שימש.

ובס' הלכות ארץ ישראל (המיוחס להטור), בדין קדושת הארץ (סעיף ג') כתב וז"ל, ובזמן הזה מצורע אין צריך שילוח מירושלים זולתי ממחנה שכינה ולויה, ועל זה אין לנו עכשיו כהן שיהיה בקי במצורעים ושמותיהם, ואין לנו להבדילם ולא ליזקק להם, אלא כדין שאר חולים, ויש עלינו לבקש עליהם רחמים עכ"ל.

והזקן עי"ש. ומציין האור שמח למה שכתב הרמב"ם בהל' תרומות דבעינן למצורע כהן מיוחס, ואם כן בזמן הזה אין כהן מיוחס. ושוב העיר האור שמח דיתכן דנשתכח מאתנו מראה של תולעת שני, דכמו שנשתכח מראה התכלת והחלזון, כן נשתכח התולעת שני ומראהו, ולכן לא יתכן בזמן הזה טהרת מצורע ואף לא טהרת בתים.

ובשו"ת שאילת יעבץ (ח"א סי' קלו - קלח) האריך בענין זה, והביא את דברי ס' אלה המצות, והעיר עוד בעיקר דין הבאת מצורע אל הכהן, אם היא גם בטומאה וטהרה ודאית, אם גם אז תלויה טומאתו בהכהן, עיין שם. ועיין בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' ר') בענין מילת מצורע, וציין למה שכתב בספרו דעת תורה ליור"ד (סי' נ') על פי דברי השאילת יעבץ.

ובפירוש תפארת ישראל בפתיחה להלכות נגעים (ס"ק ט"ל), כתב דמימיו תמה למה אין נוהגין בדיני מצורע בזמן הזה, ובילדותו הציע תמיהתו זו לפני רבי עקיבא איגר [ז"ל], והשיבו שגם הוא תמה על דבר זה ואין לו תירוץ. ועכשיו נראה לו דבנגעי אדם יש לומר דבטהרתו צריך העברת תער על כל בשרו, ומחמת שאין אנו בקיאים ביחוס כהונה, לפיכך לא נרצה לסמוך על חזקת כהונה של זה לעבור על כמה לאוין בהעברת תער בזקנו ופאת ראשו, שאפשר שהוא שלא במקום מצוה, ועיין שם בטעם דאין נוהג בזמן הזה נגעי בתים ונגעי בגדים עכ"ל.

וכן כתב הטעם דאיסור העברת תער, בתולדות אדם הנ"ל, וביאר הטעם דאף טומאת מצורעת [שבה אין שייך המניעה מצד העברת הזקו ופיאות] אינו נוהג. משום דבין

ומדברי הלכות ארץ ישראל אלו, יש להעיר על מה שכתב המנחת חינוך בהמשך דבריו (אות כ') דגם בזמן הזה צריך המצורע פריעה ופרימה, ואסור הוא ליכנס לירושלים, לפי מה שכתב הרמב"ם בהל' בית הבחירה (פרק ו' הל' י"ד - ט"ז) דקדושת מקדש וירושלים לא בטלה עתה. והביא המנחת חינוך מה שכתב המשנה למלך בהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"ט), דגם עתה משתלח המצורע אף מערי חומה, דדין שילוח מצורע לא תלוי ביובל וכמבואר ברמב"ם בהל' טומאת צרעת (פ"א ה"ו), והביאו המשנה למלך והמנחת חינוך את דברי רש"י והתוס' במס' ברכות (דף ה,ב) עי"ש.

[אה"ח 1234567](#)

ובפירוש הרדב"ז על הרמב"ם הל' תרומות (פרק ז' הל' ט') על דברי הרמב"ם הנ"ל דהמצורע וכו' והוא שיטמא אותו כהן מיוחס, כתב הרדב"ז דמזה הטעם אין טומאת נגעים נוהגת בזמן הזה, שהרי טהרת המצורע נוהגת בארץ ובחוץ לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית. אלא ודאי מה שלא נהגו בה, מפני שאין עתה בינינו כהן מיוחס עכ"ל.

ובספרו מצודת דוד (מצוה תמ"ו) כתב הרדב"ז טעם דלא נהגו בטהרת מצורע בזמן הזה, וגם בעלי ההלכות הפסוקות לא כתבוה, משום שאין הדורות שאחר התלמוד בקיאים במראות נגעים עי"ש. וגם מהר"ם חאגיז ז"ל בס' אלה המצות כתב טעם זה, דאין לנו עתה בקי יודע במראות נגעים.

ובס' אור שמח הל' טומאת צרעת, הביא דהרמב"ם בפירוש המשנה (בסוף מס' נגעים), עדיין הסתפק אם בזמן הזה דאי אפשר להביא קרבנות לטהרו לגמרי, אם דוחה העשה דתגלחת את הלא תעשה דגילוח הפיאות

כך אינה פורעת ואינה פורמת, [כמפורש במשנה במס' סוטה דף כג,א]. וציין בס' תולדות אדם שם שכעין זה כתב בפ' אוצר נחמד על ספר הכוזרי (מאמר ג' פרק מ"ט), משום דאין כהנים וודאים בזמן הזה.

והתפארת ישראל כתב עוד בענין זה ב'חומר בקודש' (פרק ד' ס"ק כ"ו), דנראה לו הטעם משום דבעינן שתהיה טהרת המצורע דוקא על ידי כהן, והרי אמרינן ביומא (דף מג,א) דכל מקום שנאמר 'הכהן' היינו בביהונו, רוצה לומר שילבש בגדי כהונה, ואם כן אי אפשר שיתטהר בזמן הזה על ידי כהן כיון שאין לנו רק כהני חזקה, ואיך ילבשו בגדי כהונה שיש שעטנז באבנט עי"ש.

והנה על מה שכתב התפארת ישראל דהכהן המטהר את המצורע צריך בגדי כהונה, העיר הרהמ"ח ס' כלי חמדה בהערותיו על ס' הלכות ארץ ישראל (הנ"ל), דבשו"ת בית יצחק (יור"ד ח"ב סי' קי"ג) חקר בזה, והוכיח מתורת כהנים בפר' מצורע ומהרמב"ם בהל' טומאת צרעת (פרק י"א ה"ו), דאיתא שם דאף כהן טמא מת כשר לטהר את המצורע, ואיך אפשר לכהן טמא לטהר, הא יטמא את הבגדי כהונה ויפסלם, ואם כן מוכח מזה דהכהן המטהר לא

בעי בגדי כהונה. ועיין שם בבית יצחק שציין למה שהוא כתב בחלק אורח חיים (סי' כ"ז אות ד'), ששם סבר דלראיית נגעים לא בעי הכהן בגדי כהונה, ושבחלק אור"ח (סי' י"ג בשולי התשובה) הוכיח כנ"ל מכהן טמא דלא בעי בגדי כהונה. איברא המעיין הייטב בדבריו ביור"ד שם, יראה שנוקט לעיקר דהכהן צריך בזה בגדי כהונה עי"ש. ועיין עוד בס' כלי חמדה בפר' אמור (אות א' דף פו,ב). ובכלי חמדה כאן בפר' תזריע (אות ד') הוא הביא מה שכתבו בשו"ת שאילת יעבץ ובס' תולדות אדם הנ"ל, ודן עוד בענין זה.

והנה דין צרעת בזמן הזה נזכר בשו"ע בהל' תפילין (אור"ח סי' ל"ח סעיף י"ג) שמצורע אסור להניח תפילין, ובהל' מילה ביור"ד (סי' רס"ו סעיף א') שמילה דוחה איסור קציצת צרעת. ויש להוסיף דבס' אוצר י"ד החיים כאן [במהדורה החדשה] כתב וז"ל, עיין בס' אמרי שפר' ממהר"ש קלוגר מבראדי ז"ל שפירש כוונת הפסוק (ויקרא יג,מו) וטמא טמא יקרא, שיתוודה ויפרסם החטאים שעבר. וזכה לכוון למסכת גיהנם (פרק א') והובא בס' ראשית חכמה (שער היראה פרק י"ג), שהרשע מתוודה כשם שהמצורע מתוודה, ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי עבירה פלונית במקום פלוני וכו'.

ג. כהן שראה הנגע ביום, אם יכול להורות דינו בלילה.

טהור או מוסגר או מוחלט, דהעיקר דהקפידה התורה הוא רק על הראיה עכ"ל המנ"ח. ולאשר אין דבר זה פשוט, ובפרט לדעת הרמב"ם, אביא מה שכתבתי בזה בס"ד.

בס' חזון איש למס' נגעים (סי' ד' אות ה'), כתב דנראה דלרבא דנפקא ליה במס' מועד קטן (דף ח,א) דביום ולא בלילה מ'כנגע נראה

בפסוק (ויקרא יג,יד) וביום הראות בו בשר חי יטמא. הרמב"ם בהל' טומאת צרעת (פ"ט ה"ו) כתב דאין רואים את הנגעים אלא ביום וכו', שהרי בכל הענין הוא אומר ביום, וביום. ובס' מנחת חינוך (אות י"ח) כתב דנראה לו דהא דמבואר דאין רואים בלילה, זה דוקא לראות את הנגע. אבל לפסוק הדין אם ראה ביום, אפשר דרשאי לפסוק אף בלילה לומר

לי בבית, לי ולא לאורי, [פירש"י שביום אין צריך הכהן לאור הנר, ועל שעה זו נאמר ובא הכהן], אין זה אלא בראיה, אבל אמירת הכהן כשרה בלילה. אבל מהא דמקיש במס' סנהדרין (דף לד,ב) ריבים לנגעים, מה נגעים ביום דכתיב 'וביום הראות בו' אף ריבים ביום, משמע דגם הוראת הנגעים ביום, דדוחק לומר דמקיש ריבים לראיית נגעים עיי"ש ובאות ח'.

וב'הר צבי' כאן העיר כן על דברי המנחת חינוך ממס' סנהדרין (דף לב,א) דתנן דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה, ובגמ' שם (דף לד,ב) אמרינן דמתניתין דלא כר' מאיר דמקיש ריבים לנגעים, דמה נגעים ביום אף ריבים ביום עיי"ש בגמ', והיינו דבנגעים לכולי עלמא גם הגמר הוי ביום, ורק בריבים פליגי חכמים ור' מאיר אם מקשינן לנגעים או לא, ועל כל פנים חזינן דבנגעים ודאי דבעינן גמר ביום, ודוחק לומר דההקש הוי מראיית הנגע לגמר דין. וכן מבואר ברמב"ם הל' טומ"צ (פ"ט ה"ו והל' ט'), ויתבאר לפי זה דמקור דברי הרמב"ם הוא במס' סנהדרין שם עכ"ל הר צבי. ומעתה דבמס' סנהדרין מבואר דגם גמר הדין דנגעים אמירת הכהן צריך להיות ביום, יתבאר לכאורה טעמיה של הרמב"ם שכתב

ד. דין פרימת בגדיו, והכרזתו, והטעם שגם כהן גדול שנצטרע פורם בגדו.

א) בפסוק (ויקרא יג,מה) והצרוע וגו' בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא. בספר החינוך (מצוה קע"א) כתב שהמצוה היא שיתנהג המצורע כמשפט הכתוב בפרשה, והקריאה היא שיעשה בגופו ענין שיוכר לבני אדם שהוא טמא ויסורו ממנו. ומדיני המצוה מה שאמרו ז"ל, ופירוש 'פורע' גידול שער, ו'פורם' שיקרע בגדיו עכ"ל. ומשמע מדבריו שהמצורע לא הוציא מפיו שם 'טמא' או דומה לזה. וזה דבר חידוש. וצ"ב.

שנלמד הדין שראיית נגעים ביום ממש שבכל הענין בתורה כתוב ביום וביום. דבס' ראשון לציון והובא בס' שפת אמת שם, הקשה מדוע הביא הרמב"ם את הדרש ד'ביום' ולא בלילה, והוא דלא כרבא במס' מועד קטן דיליף מ'נראה לי', לי ולא לאורי, ופליג שם על אביי הלומד מביום ולא בלילה, והרי קיימא לן כרבא לגבי אביי עיי"ש ובשפת אמת.

אכן לפי מש"כ החזון איש ז"ל דיש חילוק בין משמעות הדרשה דרבא למשמעות הגמ' דמס' סנהדרין, ועיין גם בתוס' במוע"ק שם, מובן אם כן למה נקט הרמב"ם את הדרשה ד'ביום', דכוונתו להורות דבעינן שגם אמירת הכהן תהיה ביום ולא בלילה, ולכן הוא לא הביא טעמיה דרבא, משום דפשטא דגמ' דמס' סנהדרין מורה דילפינן גם מביום.

ובעיקר דין זה, אכן בחידושי הר"ן ז"ל במס' סנהדרין שם כתב בהדיא דנגעים ודאי בין תחלת דין ובין גמר דין בעינן ביום, דתחלת דין היינו ראיית הנגע, וסוף דין היינו טומאה וטהרה שהכהן מטהר או מטמא הנגע, וכתיב להורות ביום הטמא וביום הטהור, אלמא נגעים ביום בעינן לכולהו מילתייהו עיי"ש.

ובענין הפירוש של טמא טמא יקרא, בתורת כהנים הובא ברש"י מפורש שהוא משמיע ומכריז שהוא טמא ויפרשו ממנו, ופי' הראב"ע שבעוברו במקום שיש ישוב יאמר כן תמיד, שישמרו בני אדם ולא יגעו בו. והרמב"ם בהל' טומ"צ (פ"י ה"ו) כתב ופורם בגדיו ומודיע העוברים עליו שהוא טמא וכו', ואפילו כהן גדול פורע ופורם, שעשה דוחה את לא תעשה. ובהמשך (באות ו') ביארנו לדעת המפרשים שהכריז בפיו. אם קרא 'טמא' פעם או פעמים.

(ב) צריך המצורע לקרוע הבגדים שלו, ולא שילבש בגדים קרועים.

ובאופן מעשה חיוב פרימת בגדיו, כתב בס' מנחת חינוך שם (אות ב') וז"ל, הנה נראה מלשון הרמב"ם שאינו חייב דוקא לקרוע, רק אם לקח בגד קרוע ולבש גם כן יוצא ידי מצוה. לא כמו גבי אבל, דמחוייב דוקא לקרוע, וכאן עיקר המצוה רק ללבוש בגד קרוע. וממה שכתב הרמב"ם בדין כהן גדול שנצטרע, נראה דכהן גדול אסור ללבוש בגד קרוע, ולעיל בהל' כלי המקדש (פ"ה ה"ו) נראה מדבריו דרק אסור לקרוע, אבל ללבוש בגד קרוע אין איסור. ובאמת אם לא היה איסור [ללבוש קרוע] לא היה העשה דוחה לא תעשה, דהרי אפשר לקיים שניהם, שילבש בגד שכבר קרוע. ונראה דעיקר איסור כהן גדול הוא הלבישה עכ"ל המנחת חינוך כאן.

ולעיל במצוה ק"נ (אות א') כתב המנחת חינוך שגם במצורע המצות עשה היא שיקרע המצורע את בגדיו שלובש בשעת חליטה. והוסיף המנחת חינוך דאף שאינו מפורש ברמב"ם, על כרחך צריך לומר כן ע"ש.

(ג) שיעור חיוב קריעת בגדי המצורע

בס' ערוך השולחן הל' נגעים (סי' צ"ה סעיף א), כתב דנראה דאין כוונת הכתוב במצורע שיקרע כל בגדיו, אלא שחייב בקריעה כמו על המת שחייב להתאבל עליו. ומוכיח הוא כן ממס' מועד קטן (דף טו, א) דבעי מצורע מהו בקריעה, ועוד מקרא דכתוב במיתת נדב ואביהוא שאמר משה רבינו לאהרן ולבניו 'ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו', כלומר שלא כשארי אבלים, אלמא דפרימה הוא קרע דאבלות עכ"ל הערוה"ש.

ועם דברי הערוך השולחן, יתיישב מה שהעיר בס' פרדס שאול (למהרש"מ זילברמן ז"ל) בקונטרס 'נר מצוה' (מצות עשה קי"ב).

והנה במס' מועד קטן (דף טו, סוף ע"א), איתא מצורע מהו בקריעה, תא שמע 'בגדיו יהיו פרומים' שיהיו מקורעים, שמע מינה. ותמה מרן השפ"א אמת ז"ל מאי מיבעיא להו, דהא מפורש בתורה ובמשנה דמצורע צריך פריעה ופרימה. ופירש השפ"א דהאיבעיא היא אם מחוייב בקריעה, או רק לילך בבגד קרוע, ופשיט לקולא שיהיה בגדיו מקורעין אבל אינו צריך לקרוע בכוונה לצרעתו עכ"ל. וכ"כ בפ"י עזרת כהנים על הספרא, וצ"ב איך יסבירו האיבעיא הקודמת מנודה מהו בקריעה.

והריטב"א כתב וז"ל, מצורע מהו בקריעה, פי' לרווחא דמילתא נקוט ליה, דהא זיל קרי בי רב הוא. אולם רבנו חננאל ז"ל כתב וז"ל, אבל חייב בקריעת בגדיו מדכתיב בבני אהרן וכו', מכלל דכולי עלמא חייבין, וכן מצורע. מנודה מהו, תיקו, הנה מסדר ומפירושו של רבנו חננאל מוכח שהאיבעיא היא במנודה, ובמצורע פשיטא שקורע כאבל.

דהנה הרמב"ם ביאר דבכהן גדול איכא עשה דדוחה את הלא תעשה, ויש להקשות דהא בלא תעשה דבגדיו לא יפרום הוא עובר בקריעה טפח, כמבואר בס' החינוך מצוה ק"נ עיי"ש, ובעשה דמצורע כתיב 'בגדיו יהיו פרומים' משמע קרועים לגמרי ולא סגי בקריעת טפח, ואם כן לא מיעקר הלאו בעידנא דמקיים את העשה, דעובר הוא בהלאו בקריעת טפח, ואז עדיין אינו מקיים את העשה. אולם לדברי הערוך השולחן דגם מצות העשה דקריעת בגדים דמצורע היא כקריעה של אבילות בשיעורה, מתיישבת קושיא זו, דבאמת בעת שהכהן גדול קורע טפח ואז הוא מקיים את העשה. נדחה הלאו.

(ד) ישוב קושית המנ"ח על הטעם שכתב הרמב"ם לחיוב קריעה בכהן גדול.^{אוצר החכמה}

תלמוד לומר 'אשר בו הנגע' אפילו כהן גדול בגדיו קרועים וראשו יהיה פרוע ויגדל שער, ומבואר הוא שכהן גדול הוא בלא תעשה מלפרום או לפרוע, והשורש אצלנו דכל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב, ואם לאו יבוא העשה וידחה את הלא תעשה עכ"ל ספר המצות. הנה ביאר לנו הרמב"ם ז"ל בעצמו את כוונתו בהלכותיו, דהטעם דמרבין בגמ' מקרא דאף כהן גדול פורע ופורם אם נצטרע, הוא משום דקיימא לן בכל מקום דעשה דוחה לא תעשה.

המנחת חינוך העיר, דהרמב"ם כתב דכהן גדול קורע מחמת דעשה דוחה את לא תעשה, ובמס' מועד קטן (דף יד, ב) מבואר דלומדים זה מקרא ד'הצורע', וקשה למה לא נתנו טעם זה בש"ס דעשה דוחה לא תעשה עכ"ל.

וברם דברי הרמב"ם בהלכותיו כאן, יתבאר עם מה שביאר לנו הרמב"ם בעצמו בספר המצות (מצות עשה קי"ב) בזה"ל, אמרם בספרא לפי שנאמר 'את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום', יכול אף על פי שהוא מנוגע וכו',

ה. דעת הרמב"ם אם אשה מחוייבת ב'ועל שפם יעטה'

'מנחת ביכורים' על התוספתא, וכך הובא מכתב יד בתוספתא בש"ס ווילנא. ובתוספתא הו' צוקרמנדל שהובאו משם שינויים בשולי דפוס ווילנא איתא ואין אשה מעטפת ומספרת, וחכמים אומרים מעטפת ואינה מספרת. ובפנים התוספתא בוילנא יש בסוגריים שהאשה מעטפת ואינה מסתפרת.

וממה שכבר עמד על סתירה זו ב'תשובות רבי יהושע הנגיד ז"ל' (נכד הרמב"ם ז"ל, לספר המצות להרמב"ם מצוה קי"ב), מוכח שאין כאן טעות סופר בלבד בס' המצות, וראה בהערות מהר"ח העליר ז"ל על ס' המצות.

ב'פרק אנדרוגינוס' (והוא תוספתא שנדפס במשנה ביכורים פרק ד'), איתא שהוא מתעטף ומסתפר כאנשים, ובפי' מלאכת שלמה כתב 'ומתעטף כאבל כאנשים' וכנראה כוונתו שמתעטף בהיותו מצורע, ולפי גירסתו ופירושו כל המשנה תוספתא הזו (משנה ב') מפרשת כפי הפתיחה שלה 'כיצד שוה

בפסוק (ויקרא יג, מה) והצורע וגו' בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא. הרמב"ם בהל' טומאת צרעת (פ"י ה"ח) כתב שהמצורעת אינה פורעת ואינה פורמת ולא עוטה על שפם, אבל יושבת היא מחוץ לעיר ומודיעה לאחרים שהיא טמאה עכ"ל. והקשו על דבריו שסותרים הם למה שהוא כתב בס' המצוות (עשה קי"ב) וז"ל, והנה התבאר שהכרת מצורע אין הנשים חייבות בה, והוא אמרם (בתורת כהנים) האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת, אבל תעטה על שפם ותודיע על עצמה כשאר טמאים עכ"ל הרמב"ם בספר המצוות. הנה דבריו מפורשים שם שאשה תעטה על שפם ותודיע על עצמה כשאר טמאים.

והנה כדברי הרמב"ם בהלכות, איתא בתוספתא דמס' סוטה (סוף פ"ב) כהנוסחא שהביאו התוס' שם (במס' סוטה דף כג, ב) ושייך לעמוד א' שהאיש נעטף ומספר ואין האשה נעטפת ומספרת, וכך היתה הגירסא להפי'

התוספתא דביכורים, וגם באמצע דבריו צ"ל 'ובאמת וכו' רק כהא שכ' רבינו בהל' צרעת'.

ובס' שבת של מי - בקונטרס 'עקב לחק' שבסופו, כתב שאלו שתמהו על סתירה זו, נעלם מהם מה שכתב בס' יד מלאכי בכללי הרמב"ם (סי' כ"ג) - בשם הפירוש 'קנאת סופרים' על ספר המצות (בסוף שורש ארבעה עשר) וז"ל, אין להקשות על הרמב"ם בספר המצות אלא במה שהוא מתייחס למנין המצוות. אבל במתייחס לדעת תלמוד המצות ודיניהם לא דק בהם כל כך, כי בספר הי"ד - ההלכות הוא מקום תחנות ודקדוקן. כמו שנראה מתשובת הרב עצמו לה"ר שמואל ראש ישיבת בבל, הלא היא כתובה בתוך תשובותיו הנדפסות, וממנה יש תשובה על כל מה שיקשה אל המעיין במה שלא יכוין הרמב"ם באיזה ענינים מה שכתב בספר המצות עם חבור הי"ד - ההלכות. מלבד מה שאפשר גם כן מן החזרה ממה שהיה סבור קודם לכן, וכמו שמצינו כיוצא בו בתלמוד 'הדר ביה פלוני מההיא'. ובמהדורא קמא אמר לן כך, ובמהדורה בתרא אמר לן כך, וכן דרך חכמים ונבונים אשר דעתם ניתוספת עליהם כל זמן שמזקינים עכ"ל ה'קנאת סופרים'.

אבל כנראה שאלו שתמהו על סתירה זו, סברו שאין סתירה מפורשת כזו נכללת בכלל הזה, ולדעתם צריכים לומר ששינוי הנוסחא בתוספתא גרם להסתירה שבדברי הרמב"ם, שבכתבו את ההלכות הגיע אליו הנוסחא שהיתה להתוס' וכתב כן בפשיטות שמצורעת אינה מעטפת ראש כמצורע.

לאנשים', וכלומר שבחויב התעטפות זה הוא דומה לאיש שמתחייב בעיטוף בהיותו מצורע, מה שאין כן אשה אינה מתעטפת על שפם ובזה לשון הדין שם הוא ממש כלשון הנאמר בדין של מצורע בתוספתא במס' סוטה כגירסא שהביאו התוס'.

אולם שאר מפרשים במס' ביכורים פירשו העיטוף הנזכר באנדרוגינוס על סתם עיטוף הראש שלו, וגירסת מהר"ש סיריליאז"ל שם היא שאינו נעטף, ומספר כאנשים, ומפרש מהרש"ס כלומר שאינו נעטף - כאנשים [שאין עוטפים שערות כל ראשם, וגם הוא ינהג כמותם], והוא גם מספר שערות כאנשים, והטעם כדי שלא להדמות לאשה שדרכה לעטוף את ראשה ולכסותו בצנעא בצעף, ואין דרך איש כן. ודרך איש לספר שערות, ודרכה של אשה שאינה מספרת שערות, עיי"ש.

וגם הרמב"ם כתב דין זה כהמפרשים שהוא נאמר על הנהגתו התמידית שלא להדמות לאשה, ולא על בהיותו מצורע. שכתב בהל' עבודה זרה (פרק י"ב ה"י) בזה"ל, טומטום ואנדרוגינוס אינו עוטף כאשה ולא מגלח ראשו כאיש, וציין הכסף משנה מקורו בתוספתא דביכורים הנ"ל, שכך היתה גירסתו שם. ובס' צפנת פענח על הרמב"ם שם כתב שיש לידע שהענין של התוספתא בביכורים פ"ד, אינו הענין של התוספתא דמס' סוטה שמדבר בדין עיטוף של מצורע, שזאת כתב הרמב"ם בהל' טומאת צרעת ושגירסתו שם כגירסת התוס' וכנ"ל, (וכנראה צריך להגיה בתחלת דברי הצפנת פענח כשהעתיק לשון

כתב השל"ה בדרך חיים ותוכחת מוסר, טמא טמא יקרא, רומז למה שאמרו (קידושין דף ע"א) כל הפוסל במומו פוסל, כי הטמא קורא לחברו 'טמא'.

1. ביאור הכתוב וטמא טמא יקרא

בפסוק (ויקרא יג, מה) והצרוע וגו' וטמא טמא יקרא, פי' רש"י וטמא טמא יקרא, משמיע שהוא טמא ויפרשו ממנו, והוא מתורת כהנים. ואת כפל הלשון פירשו בתורת כהנים לרבות שאר המנוגעים ושאר הטמאים שגם הם מכריזים, ובאמת בתורת כהנים שלמדו משני 'טמא' שזה לחייב כל טמא וטמא, איתא שהוא מכריז ואומר 'פרוש' ולא מוציא תיבת 'טמא' או בדומה לה מפיו, ודו"ק.

וכך היא משמעות דברי הרמב"ם (הל' טומ' צ"פ"י ה"ח) שכתב שהמצורע וכן כל המטמאים את האדם, חייבין להודיע לכל שהן טמאין, כדי שיפרשו מהן, שנאמר 'וטמא טמא יקרא', הטמא מודיע שהוא טמא עכ"ל הר"מ. ודבריו מפורשים יותר ב'ספר המצות' (מ"ע קי"ב ומשם העתיק בס' החינוך מצוה קע"א), שכתב הרמב"ם שם בזה"ל, שציונו להיות המצורע ידוע לכל, עד שיובדלו ממנו בני אדם, והוא אומרו 'והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה, וטמא טמא יקרא, וכו'. וכבר באתנו הקבלה ששאר טמאים גם כן חייבין לשום לעצמם הכרה עד שירחיקום בני אדם עיי"ש בסהמ"צ.

והטעם שהוציא הרמב"ם הענין מפשוטו של מקרא שמצורע מכריז על זה בפיו, מלבד מה שמסתבר שכך היה לפניו מפורש במדרשי חז"ל, יש לומר שכך מוכרח הדבר ממה דאיתא במס' פסחים (דף ג, א) אמר רבי יהושע בן לוי, לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר (בראשית ז, ח) מן הבהמה אשר איננה טהורה, ועוד אמוראים הביאו כן מפסוקים אחרים עיי"ש בגמ'. והרע"א ז"ל בגליון הש"ס ציין לעיין במדרש רבה בתחלת

פר' אמור, דאיתא שם ענין זה, ואולי כוונתו ששם הובא גם פסוק היותר קדום, בציווי הקב"ה לנח (פסוק ב') ומן הבהמה אשר לא טהורה, אלא ששם יש פחות אותיות משמונה.

וכעין דברי רש"י כאן, כתב רש"י גם במס' שבת (דף סז, א) שהוא עצמו אומר 'טמא' רחקו מעלי, וכ"כ רש"י במס' חולין (דף עח, א) שהוא צועק ואומר 'טמא הוא'. ונראה דכוונת רש"י כאן ובש"ס לפרש שלא כהתרגום אונקלוס שתרגם כפל 'טמא טמא' ולא תסתאבון ולא תסתאבון יקרי, שקורא פעמיים תיבת 'טמא'. וכאונקלוס פירש גם הראב"ע, שקורא תיבת 'טמא' פעמיים כשעובר סמוך לבני אדם. אלא מפרש רש"י שהאיש הטמא, טמא יקרא, יקרא פעם אחת בלבד תיבת 'טמא'. והרב המלבי"ם ז"ל דקדק מטעם הפסיק (קו נטוי) שאחר תיבת 'טמא', שהפירוש הוא שהטמא יקרא פעם אחת 'טמא' להודיעו שיפרשו ממנו עי"ש.

ובס' הזהר הק' פר' וישלח (דף קסז, ב) איתא 'וטמא טמא יקרא' מאן דאיהו טמא לטמא יקרא, כלא אזיל בתר זיניה [כל אחד הולך אחר מינו]. ובמס' מועד קטן (דף ה, ב) למדו שני דינים מפסוק זה משום כפל לשון זה עי"ש.

ובדרך הדרוש כתב בפירוש רבנו בחיי ז"ל בזה"ל, אמרו במדרש (פתיחתא דאיכה רבתי סי' כ"א) והצרוע זה בית המקדש, אשר בו הנגע זו עבודה זרה שמטמאה כנגע, בגדיו יהיו פרומים אלו בגדי כהונה, וראשו יהיה פרוע זו שכינה שנסתלקה משם, ועל שפם יעטה שביטלו את התורה, וטמא טמא יקרא זה חורבן ראשון וחורבן שני עכ"ל, ולפי מדרש זה מובן כפל הלשון 'טמא טמא יקרא', ויהי רצון שתחזור במהרה עטרה לראשנו בטהרה.

תוכן הענינים לפרשת מצורע

א. דין כהן בעל מום בטהרת מצורע, ועוד עבודות חוץ.
א1. לפי שהשפיל עצמו לפיכך מתרפא על ידי אזורב.

ב. לפעמים חזרה הצפור לביתו, ומוכח שמותר באכילה.

ללא טעם רוב צפורים.

ב1. ביאור דברי הכסף משנה על זמן חלות טהרת הטובל.

ג. הלכה עוקבת מדר' - מדרש, ולא עוקבת מדר'בנן,
תיקון טעות במסכת סוטה דף טז ע"א.

ד. למה אליהו הנביא אינו יכול לטמא ולטהר מצורע.

ה. הקדמת קריאת שם חטאת קודם לקריאת שם אשם.

ו. מהו 'תנוך אוזן' והיכן מקומו, ולמה בתרגום יונתן
פעם מתרגם על מקומו ופעם מתרגם על שמו.

להפטר פרשת מצורע

מנין שארבעה אנשים המצורעים שבשער, היו גיחזי ושלשת בניו.